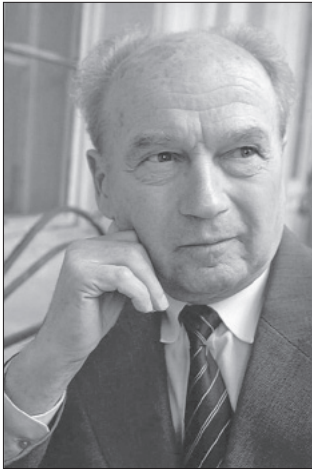

ФЕОДОСІЙ СТЕБЛІЙ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА БІОГРАФІЯ

Львівська обласна універсальна наукова бібліотека,
10 листопада 2016 року

10 листопада 2016 р. в межах серії семінарів-зустрічей «Інтелектуальна біографія, які організовує відділ української літератури Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України у співпраці з Центром гуманітарних досліджень Львівського національного університету ім. І. Франка, відбулася зустріч з відомим істориком, кандидатом історичних наук, багатолітнім працівником і завідувачем відділу нової історії України Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича **Феодосієм Івановичем Стеблійем**.

Традиційно зустріч у форматі “Інтелектуальна біографія” передбачає вільну бесіду навколо тріади *топос – тропос – антропос*, тобто місць, ідей та людей, що впливали на становлення особистості гостя, були визначальними для його особистої інтелектуальної біографії. З досвіду організаторів такий спосіб розповіді

в діалозі не раз робить минуле промовистішим, надає йому живого суб’єктивного виміру і відкриває ширші проблеми гуманістики в перспективі особистої історії інтелектуала. Поряд із бесідою важливим елементом «Інтелектуальної біографії» є графічна мапа місць, ідей та людей, що позначені на ній різними кольорами та сполучені між собою лініями зв’язків.

Упродовж останніх десяти років героями зустрічей-семінарів “Інтелектуальна біографія” у Львівському національному університеті ім. І. Франка та Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича були письменники, науковці та митці*, чие інтелектуальне становлення, запліччя та репрезентативні форми праці є цікавими з точки зору проглядання ширших контекстів, овидів, змістів.

Феодосій Іванович Стеблій належить до старожилів Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, раніше – Інституту суспільних наук АН УРСР. Свою

* Серед минулих гостей-співрозмовників у цьому форматі:

у Центрі гуманітарних досліджень ЛНУ ім. І. Франка – Лінда Грей, Марія Ревакович, Ольга Токарчук, Наталя Яковенко, Юрій Тарнавський, Ендрю Вернік, Марко Павлишин, Ганс Йорген Валлін-Вейс та ін.;

Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України – Максим Тарнавський, Андрій Содомора, Леонтій Войтович, Микола Ільницький, Юрій Яремко.

наукову кар'єру він починав під патронатом академіка Івана Крип'якевича, а у зрілому віці упродовж не одного десятиліття був соратником академіка Ярослава Ісаєвича.

Присвятивши свою дисертацію темі селянського руху в Галичині першої половини XIX століття, Ф. Стеблій став одним із найавторитетніших дослідників цього періоду в історії нашого краю. Прикметно те, що як історик він вивчає літературні постаті, літературний процес, його взаємовплив із процесами суспільно-політичними. Феодосій Іванович належить до тих, хто приділяв увагу дослідженню та актуалізації “Руської трійці”, головню Маркіяна Шашкевича, він є співголовою “Шашкевичівської комісії”.

Феодосій Стеблій був свідком складних процесів львівської інтелектуальної історії, зокрема закриття відділу літератури Інституту суспільних наук у 1975 р., неодноразово розповідав про специфіку праці в установі, яка, по суті, мала би бути ідеологічною базою для радянської влади у Львові. Хоча Феодосій Іванович завжди був плідним автором, його доробок за роки незалежної України суттєво більший, аніж те, що було написано, видано, організовано раніше. Власне, Ф. Стеблій відомий як активний організатор низки наукових і культурно-громадських заходів.

Про все це та багато іншого – у розшифрованій та відредагованій стенограмі публічної бесіди з одним із найдосвідченіших українських істориків, який напередодні заходу відсвяткував 85-річний ювілей.

Іван Сварник*: Друзі, я щиро вітаю вас у Львівській обласній науковій бібліотеці на дуже присмній зустрічі з нашим колегою, приятелем і наставником у науковій галузі – паном Феодосієм Стеблієм! Для мене це людина, яка одна з небагатьох

* Іван Сварник – український історик, джерелознавець, перекладач, директор Львівської обласної універсальної наукової бібліотеки.

відвідувала читальний зал Центрального історичного архіву в ті давні-давні комуністичні часи, коли більшість істориків займалася профспілками, комсомолом, “Великою отечественной войною” і всіма іншими темами, які було “потрібно” досліджувати. Ну, і трохи селянством, якщо була вказівка готувати який-небудь том “Класова боротьба у Східній Галичині” чи “З історії селянського руху”. Тоді керівництво зобов’язувало окремих людей працювати в архівах і виявляти документи з певної теми. Однак зрідка траплялись історики, які працювали не за наказом начальства, а для себе. Працювали, очевидно, не для того, щоб опублікувати історичні документи – можливості це зробити були досить-таки вбогі й обмежені, – а щоб винайти якісь такі конструкції, щоб займатися і офіційною історичною наукою, і робити щось таке, що можна було потім опублікувати, відтак на цій основі підготувати монографію, словом, працювати і для науки справжньої. До рідкісної категорії людей, які займалися одночасно і тим, що наказували (бо були планові теми), і українською історією, культурою, літературою, видатними постатями Галичини, серед них вихідцями зі священничих родин, належав Феодосій Стеблій. Він працював в Історичному архіві, мабуть, з 1950-х років: його перша книжка вийшла 1961 р., отже, в архівах він мусив працювати значно раніше (видавничий процес був тривалим). Я дуже тішуся, що Феодосій Іванович зараз з нами, що він при доброму розумі. Мало хто з істориків доживає до таких років і ще працює, ще мислить, ще може поділитися дуже цікавими споминами про свою наукову кар’єру.

Передаю слово ведучому, який продовжить цю розмову.

Данило Ільницький: Дуже дякуємо Іванові Івановичу Сварникові – господареві цього дому, який нас дуже люб’язно прийняв, надав цей відомий у львівському інтелектуальному житті простір для проведення зустрічі.

Хочу сказати про те, що її формат має назву “Інтелектуальна біографія”. Це серія семінарів, і вони відбуваються з певною періодичністю. Сьогодні організаторами семінару є Інститут українознавства імені І. Крип’якевича НАН України у співпраці з Центром гуманітарних досліджень університету імені Івана Франка. І, власне кажучи, відділ української літератури, який займається цим семінаром, запрошує час від часу різних львівських інтелектуалів для того, щоб вони розповіли про свій шлях становлення, науковий шлях, і крізь призму такої приватної історії становлення, навчання, розвитку, викликів, які довелося долати в різні періоди, відкрили якісь глобальніші речі, тобто крізь призму конкретної історії, індивідуальної історії одного науковця постала б цілісна картина літературного, історичного, суспільного процесу. В минулому у нас були не тільки гуманітарії, а й один фізик. І це справді дуже гарна, велика панорама передусім львівського гуманітарного життя. Можливо, у майбутньому будемо розширювати нашу біографію.

Тепер маємо приємну нагоду бачити серед наших героїв Феодосія Стеблія, який нещодавно відсвяткував свій ювілей, і це одна з причин, чому ми зустрічаємось сьогодні, хоча Феодосія Івановича завжди цікаво слухати, незалежно від того, ювілей це чи ні. Він належить до патріархів нашого інституту, старожилів, не тільки через те, що за своїм науковим статусом і віком є одним із найповажніших науковців інституту, але також через те, що він найдовше в ньому працює – від 50-х років минулого століття починається наукова біографія Феодосія Стеблія. По суті, ця інституція, яка раніше називалась Інститут суспільних наук, є головним місцем праці Феодосія Івановича. Напевно, Феодосій Іванович – єдиний науковець, який працював за шістьох директорів. Це вже ціла епоха, і якщо крізь таку призму подивитись на інтелектуальну історію Феодосія Івановича, можна дуже багато чого цікавого побачити і зрозуміти: як змінювалась суспільно-політична ситуація, інтелектуальна сфера і таке інше. Власне кажучи, перш ніж надати слово Феодосію Івановичу, який розповість про свій шлях становлення як науковця, про різні етапи, різних людей, з якими йому довелося співпрацювати, я хочу сказати, що важливою частиною нашої зустрічі є мапа “топос – тропос – антропос”, тобто “місця – ідеї – люди”. Після того, як Феодосій Іванович закінчить свою розповідь, ви зможете задати йому запитання чи щось прокоментувати, разом звертаючи увагу на цю мапу. А тепер – слово Феодосію Івановичу, який розповість про свій інтелектуальний шлях.

Феодосій Стеблій: Дякую! Дякую організаторам за нагоду зустрітись сьогодні в такій гарній установі, яка працює не тільки на цілу область, а може, й на цілий світ. І, без сумніву, мені дуже приємно тут бути і дещо розповісти зі сторінок свого наукового життя.

Почав би з того, що родом я із Блідщини – зі села Суходоли теперішнього Бродівського району Львівської області (в радянський час село належало до Заболотцівського району). Моє дитинство – це останні роки довоєнної Польщі (я 1931-го року народження). Власне, останнього року Польщі я ходив до першого класу школи. Раніше наша початкова школа була україномовна, але десь в другій половині 1930-х років з ініціативи пана поміщика Вежбовського школа стала польськомовною, тож у першому класі я вчився уже в польськомовній школі. Відповідно, підручник був польською мовою і таке інше... Це не було мені дуже цікавим: річ у тім, що раніше Тато купив мені книжку – не пам’ятаю, як вона називалась, але на зразок сучасного “Букваря”, – і я вже читав українською мовою. А тут треба було читати “Елементар”,

а було це нелегко і не дуже цікаво. У дитячому садочку я вперше виступав публічно із таким віршем:

Я – український козак,
Я не знаю, що то ляк.
В мене серце, як дзвін –
Я не уступлю з цих піль.
Я не дам, я не дам
України ворогам!

І як тупнув ногою, що аж весь зал сміявся. Уявіть собі: у дитячому садочку в часи польської влади – і такий виступ.

Отож, батько купив “Буквар”, і я його тоді читав і читав... Не пригадую собі всього, але перше, що я запам’ятав, це – намальовані бузько і жаби. І слова:

– Кум-кума,
Бузьок де?
– Нема!
– А де?
– Умер!
– Коли?
– В четвер!
– А ми тому раді-раді.

Пізніше я шукав той “Буквар”, та не знайшов.

Як я вже сказав, мій перший клас – то була польська школа. Другий-третій клас – уже радянська школа (1939–1941). Що цікавого із громадського життя того часу мені запам’яталося? Передусім – вшанування пам’яті покійних Євгена Коновальця і генерала Мирона Тарнавського у 1938 р. А чому запам’яталося? Бо мій стрийко Степан був господарем на плебанії священика і організував всю цю справу. В церкві був поставлений катафалк, вбраний хвоєю, були виставлені портрети, стояла почесна варта у військовій формі, а ми малі бігали й дивилися, і дуже дивувалися, що ті військовики стоять, як неживі. Ось така була ситуація.

Але надходить 1939-й рік, має прийти радянська влада, і той же мій стрийко поставив арку – вітання “визволителям від польської влади” – і прибрав її синьо-жовтими прапорами. Але керівник Бродівської райради Олексюк каже: “Е ні! То неправильно. Треба зняти жовто-сині прапори”. І замінили їх червоними прапорами. З червоними прапорами вже зустрічали радянську владу. Стрийко Степан тоді очолив тогочасну народну міліцію, декілька місяців побув керівником, а потім зник. А через кілька місяців одержуємо листа із Сибіру – пробував перейти кордон на Захід, його спіймали на кордоні і він опинився в Сибіру. А в Сибіру йому, видно, довго не пощастило побути. Напевно, з ним погано поводитися, бо вмер від крововиливу в шлунок. Побили, очевидно.

Четвертий клас. Четвертий клас для мене був дуже цікавим, бо то вже був період німецької окупації. Вчителькою була Євгенія Мазурик. І в тому класі перше, що я побачив – книжечку-підручник “Історія України”. Я думаю, що автором був

І. Крип'якевич. В дуже гарній червоній обкладинці. Я мріяв про ту “Історію України”, але не мав її, і знайшов пізніше. А в той час я грав роль Тараса Шевченка на сцені (вчителька організувала виставу), малював могилу і пояснював своїй подрузі, що означає та могила. Ще можу сказати, що тоді теж брав участь у вертепі. В тому вертепі я стояв біля Гробу Господнього у формі військовий і пильнував його, а мій далекий родич Ярослав Батенчук був у ролі ангела.

1941-й рік. Проголошення незалежності України. Священик наш, отець Іван Наумів, був одним із організаторів того. В клубі синьо-жовті прапори появилися. І відбулося посвячення могил в той час в сусідніх селах, Боратині і Голосковичах. Вчителька наша тодішня на Новий рік організувала нас і повела до отця Наумова до плебанії, і ми вітали його всі четвертим класом, а він нагороджував кожного по п'ять грошів. І ще дуже цікаве, що вперше отець Іван Наумів нам давав уроки релігії під час німецької окупації.

П'ятий клас – це вже в селі Пониква. Зовсім інша ситуація – радянський час. Шостий клас – теж у Поникві, не закінчено його, бо почалася війна, фронт проходив. І нарешті 7–10 класи в Ясенівській середній школі.

Крім навчання, брав участь у шкільному театрі, у виставах. В церковному хорі почав виступати в 1949 р. Оскільки наш священик не перейшов на православ'я і втратив у нашому селі парохію, а опинився в іншому селі – в Черниці, звідки Мирон Тарнавський походив, ми, хористи, подалися через ліс до Черниці, і на св. Івана відспівали нашим хором Службу Божу, а потім, прийняті в його квартирі, співали ті пісні із концерту, який раніше він організував у нашому селі.

У Ясенівській школі в хорі мені довелося брати участь у виконанні Шевченкового “Заповіту” на музику Михайла Вербицького. Співали його два хори: перший хор починав, а другий вступав через два такти. Брав участь у струнному оркестрі, концертах в різних селах, також і в нашому селі.

Коли закінчив школу, мене делегували на курси вчителів 1–4 класів разом із групою випускників, і ми проходили навчання в школі біля Стрийського базару. Тоді, щоб не втрачати часу, вступив на історичний факультет Львівського університету на заочний відділ при додатковому наборі у 1949 р. Оскільки після закінчення курсів я мав призначення в 1–4 класи викладати, то мене взяли як історика і скерували в семирічну школу викладати історію в село Раковець тодішнього Щирецького району (тепер Пустомитівського району). Там я працював два роки (1949–1951). Викладав різні предмети: крім історії, там була хімія, природознавство і навіть фізкультура, бо треба було набирати певну кількість годин. Ми також організовували драматичний гурток, ставили виставу “Мартин Боруля”, я грав роль музиканта і писаря, який мав писати документи. Також була вистава А. Чехова “Хірургія”. Учителю А. Сухін грав хворого, якого я в ролі зубного лікаря мав рятувати від болю зубів. А він настільки майстерно зіграв роль жертви зубного болю, що зал реготав досхочу.

Я організував шкільний хор, ми зайняли перше місце в районі. Чому перше місце? Тому що ми співали пісню, присвячену фронтовикам, і завідувач райвно був зворушений тим співом і нам перше місце присудив. А тому ми потрапили до Львова, брали там участь в обласній акції.

Але коли я почав працювати в Раковецькій школі, не встиг звикнути до роботи, а вже створюють комсомольські організації. Ще в Ясенівській школі, коли я був в десятому класі, приїжджає зав. райвно і секретар райкому комсомолу зі зброєю, кладуть

на стіл свої автомати і висловлюють заклик: “Записуйтеся у комсомол!”. Ніхто з нас не записується. Викликають кожного в приймально: “Записуйся в комсомол! – Не записуєшся! – Чому не записуєшся?! – Не записуєшся тому, що ходжу до школи дев’ять кілометрів, виходжу вранці – темно, повертаюся – темно. Мене можуть зустріти і побити, я не хочу”. І так ніхто не записався. Тоді в нас не було створено комсомольської організації. Згодом уже створили.

Я поїхав додому до батьків і кажу: “Слухайте, мене тягнуть в комсомол! Що я маю робити?”. Тато каже: “Знаєш що? Ми з мамою вже старші люди, нам вже нічого не страшно, а ти молодий, починаєш життя, дивись, якщо вже нема ради, то вступай в комсомол, але єдине, що я тебе прошу – проти Бога, проти церкви ніколи”, – що і було в моєму житті. Не встиг я вступити в комсомол, в селі створюють партійну організацію. Є представник райкому партії, уповноважений в селі, є голова сільради-комуніст, а третього нема. Треба створити їм партійну організацію. Мене вже тягнуть в партію. Ну, що робити? Я вже не їздив додому питати, а виконував батьківську настанову. І так став членом партії. Покерував недовго тою групою. То було незадовго до смерті Сталіна. За кілька місяців до ліквідації радянської влади, до проголошення незалежної України я перестав платити членські внески і таким чином вийшов із партії.

Після завершення першого і другого курсів університету я перейшов на стаціонар за сприяння Якова Товстухи – відомого викладача, який згодом виїхав на Схід. Він випросив у ректора Є. Лазаренка перевести мене на стаціонар. Я став студентом вже третього курсу. Спеціалізацією моєю на останніх курсах була історія південних і західних слов’ян. Але, крім того, я був керівником факультетського хору, редактором стінгазети факультету, членом комсомольського бюро факультету (відповідав за культуру). Ну і після закінчення – диплом з відзнакою.

Я опинився в аспірантурі. Це було після смерті Сталіна. Берія запропонував висувати місцеві кадри. У перший рік аспірантами стали Володимир Чорний, Степан Трусевич, а вже на другий рік і я став аспірантом факультету. І опинився я на кафедрі історії СРСР за спеціалізацією “історія України”. Керівником моїм був професор Григорій Гербільський, який запропонував тему “Селянське питання в публіцистиці Галичини”. Але для того, щоб почати цю тему, треба було вивчити історію селянства, його становище, селянський рух. І я пішов до архіву. В історичному архіві я опанував готику, почав читати готичні документи (небагато є людей, які вміють читати готику), і на основі відчитаних документів написав кандидатську дисертацію. І вже не треба було публіцистикою займатися, а лише історією селянського руху. Вийшла ця праця під назвою “Антифеодальна боротьба селян” замість “Селянський рух у Східній Галичині у першій половині XIX ст.”.

Закінчуючи аспірантуру, я одержав призначення на посаду викладача історії партії в політехнічний інститут. Я ні в якому разі не міг на це піти, бо не був до цього готовий. І я раджуся з Володимиром Грабовецьким, з яким уже був знайомий (він працював кілька років в інституті), що мені робити. А він каже: “В нас оголошено конкурс – давай заяву”. Я даю заяву і стаю молодшим науковим співробітником Інституту суспільних наук, сьогодні – українознавства АН України. В інституті я вже 59 років. Думаю, що це немало. Директорами інституту були Іван Крип’якевич, Мирослав Олексюк, Володимир Чугайов, Михайло Брик, Ярослав Ісаєвич і сьогоднішній Микола Литвин. Я не знаю, чи є багато людей, які за стільких директорів могли

працювати. За двох директорів я був заступником директора – за Чугайова і Брика. А завідувачем відділу історії України – понад 35 років.

Коли я прибув на роботу в тодішній Інститут суспільних наук, директор академік І. Крип'якевич поставив умову – обрати темою дослідження якусь проблему радянської доби, оскільки його критикували за недостатнє дослідження тогочасних процесів. І я вперше став дослідником радянського періоду, обравши темою історію вищої освіти в західних областях України. Оpubлікував кілька статей. Згодом я повернувся до своєї питомої проблематики – історії селянства – і брав участь у виданні “Історії селянства України” (1967), опублікував низку статей, розділ в “Історії селянства” (2006), перевиданий у 2-х томах, підготував і видав збірник документів “Класова боротьба селянства Східної Галичини”, брав участь у виданні збірників “Селянський рух на Україні” у двох випусках (1978, 1985), “Історії Української РСР” (1982–1983), монографії “Торжество історичної справедливості” (1968). Багато разів її рецензували, вона була до певної міри вихолощена, але все-таки на сьогодні це найкраща робота з історії західноукраїнських земель. Потім була “Історія Львова” (1984). Я серед інших керував підготовкою. Згодом вийшла “Історія Львова у документах та матеріалах” (1986). Видали колективну монографію «“Руська Трійця” в історії суспільно-політичного руху і культури України» (1987), де я був відповідальним редактором і співавтором, а згодом збірник документів “Русалка Дністрова” (1989). У 1989 р. до ювілею готували монографію “Історичні передумови возз’єднання українських земель”. Я за неї відповідав, а Юрій Сливка за наступний том. Ось ця перша частина – радянський період.

Настав час говорити про період вже інший – після ліквідації радянської влади і появи влади національної. Почну з того, що після проголошення незалежності України в 1991 р. інститут наш обрав своїм керівником Ярослава Ісаєвича, але він у той час був за кордоном. Йому пощастило вкінці 1980-х років виїхати до Америки і там читати курси, працювати, видавати роботи. А тим часом зрікся влади критикований нашими відділами директор Михайло Брик. Виникло питання про перші вибори директора. Керівник відділення історії, філософії і права Президії Академії наук України академік Іван Курас запропонував мені висунути три кандидатури. Я, будучи тоді виконувачем обов’язків директора, вибрав найкращі. Перший – Юрій Сливка, найкращий тоді в інституті керівник відділу. Він каже: “Ні!”. Я зрозумів, до Ю. Сливки були претензії за якісь його справи, небажані для влади. Другий – Степан Макарчук – декан історичного факультету, працював лектором в обкомі партії. І. Курас: “О, добре!” Але, коли стало відомо працівникам про це, здійснювся рейвах. С. Макарчук відмовився. Залишилась третя кандидатура – Ярослав Ісаєвич. Я. Ісаєвич стає директором інституту. Обирають його. Він у той час перебував за кордоном, але приїхав на вибори. А розмова з працівниками обкому партії така: “О, безпартійний, але ми його приймемо в партію”. Не було потреби, ні він не хотів, бо вже змінилась ситуація. Ярослав Ісаєвич найдовше пробув керівником нашого інституту з усіх директорів. І його обрали на цю посаду за мою пропозицією. Після того, як він став директором, я залишився завідувачем відділу до 2013 р.

Ще кілька слів про свої пізніші публікації: “Львів: історичні нариси” (1996), “Львівщина: історико-культурні та краєзнавчі нариси” (1998), “Броди і Бродщина” (1998). Все це збірники, в яких я брав участь. Потім – “Іван Крип’якевич у родинній традиції, науці, суспільстві”, попередній випуск (2001), зараз готується наступний випуск (2017). Потім видання збірників “Предтеча «Руської Трійці»” (2003), “Історія

Львова” (2007 р., я був відповідальний за другий том цього тритомника), “Галичина на перехрестях історії” (2011). Упорядковано видання “Маркіян Шашкевич – провісник незалежності соборної України” (2011), його “Русини” і “Голос галичан” (2011), “Шашкевичіана Івана Крип’якевича” (2012). Історико-культурний нарис “Шашкевичів край Золочівщина” (2007).

Наступні видання: упорядкування збірників “Тарас Шевченко і Галичина” (2014) – статті українських науковців про Тараса Шевченка, “Шевченкознавчі студії” – 13 моїх статей. У виданні збірника “Тарас Шевченко: галицький вимір” (2014) я співавтор. “Тарас Шевченко і соборна Україна” – збірник на виході, до його видання приєднався Богдан Якимович. Ще кілька видань: “Просвіта” – оберіг незалежності та соборності України” (2010), “Митрополит Михайло Левицький та його доба” (2010), “З творчої спадщини композитора-піснетворця Ярослава Батенчука” (2015). Це основні показники наукового доробку.

До цього варто додати публікації про діячів нашої Церкви в наукових збірниках та енциклопедичних виданнях. Зокрема, про чотирьох митрополитів: Михайла Левицького, Спиридона Литвиновича, Антонія Ангеловича, Григорія Якимовича; двох єпископів: Івана Снігурського, Михайла Куземського; шістьох каноніків: Венедикта Левицького, Михайла Гарасевича, Григорія Гинилевича, Івана Лаврівського, Григорія Шашкевича, Івана Могильницького і 23 священників, серед них Михайла Вербицького – відомого автора гімну України, діячів “Руської Трійці” Івана Вагилевича, Якова Головацького і Маркіяна Шашкевича, відомого автора “Слова перестороги” Василя Подолинського. До цього циклу примикає також серія “Перемишль і Перемиська земля протягом віків”, яка була впорядкована за моєю участю і в якій розміщено мої статті про перемиський культурно-освітній осередок, про видатних діячів Василя Подолинського, Івана Карпинця, Михайла Вербицького і перемиську Руську Раду 1848 р.

Варто також згадати серію збірників під назвою “Шашкевичіана”. Вже видано шість випусків цього збірника у трьох книгах, тобто матеріалів, влаштованих Шашкевичівською комісією з часу її заснування у 1991 р., кількох десятків Шашкевичівських читань, проведених переважно у Західній Україні, але в останні роки і на Сході – в Острозі (2011), Києві (2012), і, здається, Вінниці. Також готується до друку ще два випуски “Шашкевичіани” – сьомий і восьмий. І ще про Маркіяна Шашкевича. Сподіваюся на чергові випуски “Бібліотеки Шашкевичіани”, яких вже є десять. Сподіваюсь на нові.

Може, це і все, на чому можна зупинитись. Якщо будуть якісь питання, буду радий відповісти, а поки що на цьому можна закінчити. Дякую за Вашу увагу!

Данило Ільницький: Дуже дякуємо, Феодосію Івановичу! Дозвольте поставити перше питання. Розкажіть трохи більше про Івана Крип’якевича.

Феодосій Стеблій: Про Івана Крип’якевича? Добре. Я почав працювати в інституті у 1957 р. Про Крип’якевича написав невелику інформацію для нашого довідника, можу кілька слів про нього сказати. І. Крип’якевич із жовтня 1939 р. вже був в. о. професора і завідувачем кафедри Історії України Львівського університету, одночасно із 1940 р. керівником Львівського відділення Інституту історії України. У 1941 р. на підставі друкованих праць без захисту дисертації одержав підтвердження наукового ступеня доктора історичних наук і був затверджений у науковому званні професора. У 1941–1944 рр. – редактор “Українського видавництва” у Львові. У 1944–1946 рр. – в. о. декана історичного факультету і завідувач кафедри історії України

цього ж університету. Також керівник Львівського відділення Інституту історії України АН УРСР. Звинувачений у “буржуазному націоналізмі”, зазнав цькування, після ліквідації Львівського відділення Інституту історії України в 1946 р. депортований до Києва, де працював старшим науковим співробітником Інституту історії України і завідувачем відділу стародруків Державної бібліотеки Академії наук УРСР. У 1948–1950 рр. – працівник Українського музею етнографії і художнього промислу у Львові. З 1951 р. – завідувач відділу історії України, а з 1953 по 1962 рр. – директор Інституту суспільних наук АН УРСР. У 1958 р. був обраний академіком Академії наук, помер у 1967 р. Похований на Личаківському цвинтарі. Мені пощастило разом з колегами подбати про те, щоби спорудити йому гарний пам’ятник на Личаківському цвинтарі. Ось коротко про І. Крип’якевича.

Може, я ще вам скажу декілька слів про Ярослава Ісаєвича. Я почав з ним працювати в інституті з 1958 р. у відділі історії України під керівництвом Івана Крип’якевича. У 1989 р. з моєї ініціативи він став першим вільно обраним директором інституту. У 1990 р. – членом-кореспондентом, а в 1992 р. – академіком Національної академії наук. У 1993–1998 рр. очолював відділення історії, філософії та права в академії. У 1993–1999 рр. – голова Міжнародної асоціації українців, голова і член багатьох комітетів, багатьох національних та міжнародних наукових форумів, учасник XVIII та XIX міжнародних конгресів історичних наук. У 1988 – 1990-х рр. – професор, гість, науковий співробітник університету в США. Виступав із доповідями у багатьох закордонних університетах: Альбертському (Канада), Токійському (Японія), Мельнбурзькому (Австралія), Варшавському (Польща) та в інших. У 1993 р. обраний почесним доктором Гродненського університету імені Янки Купали, у 1994 р. – іноземним членом Польської академії наук. Ось така інформація про Ярослава Ісаєвича.

Данило Ільницький: Дякую! Може, у когось будуть запитання? Це дуже важливо для нашої розмови. Так, будь ласка, Ірино.

Ірина Орлевич*: Феодосію Івановичу, все ж таки, чому Ви обрали історію? Ви ж, як відомо, в школі вчилися дуже добре, на відмінно, чому Ви вирішили стати істориком?

Феодосій Стеблій: Я думаю, що це все почалося ще з дитячих років. Коли я був у четвертому класі, вчителька Євгенія Мазурик, не знаю що її спонукало, послала мене до священика: “Я тебе посилаю до отця Івана Наумовича, і він має гарні книжечки і буде давати тобі читати”. Я почав читати з його бібліотеки книжки на історичну тематику – князі, козаки, Сагайдачний і так далі. Отже, десь появилось те зернятко. А потім вже в школі різні були ситуації, то були вчителі історії, то не було тих вчителів. І ось десятий клас. Директор школи, білорус, Шипко каже: “Стеблій, маєш підручник, ставай тут на моє місце, розділ такий ти маєш зачитати зараз своєму класу, а я йду на виклик райкому партії до телефону”. Пішов. Я починаю читати, але десятикласники – молоді хлопці, дівчата кажуть: “Та ми прочитаємо собі вдома то все”, і я перестав читати. Почались різні розмови. Ну а далі, коли вчився на історичному факультеті, мав справу із добрими викладачами. Відомий Володимир Горбатюк, його критикують за те, що був політично заангажований, але викладав історію України добре, а я записав гарний конспект. Складати іспит у нього було

* Ірина Орлевич – завідувачка відділу нової історії України Інституту українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, кандидатка історичних наук.

легко. Потім на кафедрі історії південних і західних слов'ян була спеціалізація при Дмитрові Леонідовичу Похилевичу – чудовому професорові, а старший викладач Володимир Борис нам допомагав. Ну а потім вже пішла дисертація і так далі. Мені вдалося працювати в нашому інституті у відділі історії України.

Данило Ільницький: Дякую. Є ще в когось запитання? Прошу.

Наталія Рибчинська*: Скажіть, будь ласка, що спонукало Вас до вивчення діяльності “Руської Трійці”?

Феодосій Стеблій: Я родом зі села Суходоли Бродівського району. Їдучи до Львова, коли я ще був вчителем у школі, а потім вже і до Львова, все їду шляхом Броди-Львів і проїжджаю біля гори, де пам'ятник Маркіянові Шашкевичу. Все дивлюсь на той пам'ятник і все мрію, яким чином до нього потрапити. Але скоро цього не сталося. Дещо пізніше, коли я вже працював в інституті нашому, літературознавці Роман Кирчів, Марійка Вальо, активісти з профспілкової організації стали ініціаторами екскурсії, і їдемо туди всі, до Підлисса. Це раз. Потім надходить ювілей Маркіяна Шашкевича, і коли я вже працював в інституті та вже був заступником директора інституту, організуємо авторський колектив, створюємо книжку “Руська Трійця в історії суспільно-політичного руху і культури України” (1987). Потім я видаю збірник документів “Русалка Дністрова” (1989) і так далі. І вже з того поля “Руської Трійці” не сходжу до сьогодні.

Данило Ільницький: Розкажіть, будь ласка, Феодосію Івановичу, про перспективи Шашкевичівської комісії, яку Ви очолюєте? Як Ви бачите розвиток? Кому Ви можете передати свій досвід? Чи є хтось з молодших колег, хто цікавиться цієї темою? Чи можна взагалі говорити тут про перспективи?

Феодосій Стеблій: Я би дуже хотів передати свої функції. Шашкевичівська комісія функціонує, серед її лідерів Василь Горинь, Микола Ільницький, Богдан Якимович. Четверо нас. Ми вже десятиліттями читання проводимо в різних містах, переважно західних областей, і частково вже зайшли на Схід. А перспективи поки що не бачу. А чому? Тому що велику надію мав на Остапа Середу, який у нас працював у відділі і його проблематикою науковою була середина XIX ст. – початки другої половини XIX ст. І я сподівався, що він поведе цю акцію. І він теж збирався до цього. Але так склалося, що він зараз опинився поза межами України, в Угорщині, на скільки років, не знаю, а я готовий би ці функції будь-кому віддати. Поки що Ірина Орлевич, Наталя Колб... Я був би радий, якби вони взяли цю справу в свої руки. Потрібно думати про виховання шашкевичезнавців.

Ігор Держко:** Хто з наших вітчизняних істориків, загалом з європейських, мав на Вас вплив, на формування Вашої наукової позиції?

Феодосій Стеблій: Несподіване запитання. Перше: з українських істориків – академік І. Крип'якевич, також працівники Інституту історії України АН України В. Сарбей, Г. Сергієнко, Ф. Шевченко. Із закордонними науковцями у мене були тривкі контакти. Я виступав з доповідями про дослідницькі підсумки під час наукових конференцій в Новому Саді (Сербія, 1977), в Австрії (Відень, 1992), Траттені (Польща,

* Наталія Рибчинська – український бібліограф, наукова співробітниця відділу наукової бібліографії Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника.

** Ігор Держко – завідувач кафедри філософії та економіки Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, доктор філософських наук.

1992), Зеггаубері (1997), у Пряшеві (Словаччина, 1991), Перемишлі (Польща, 1992, 1994, 2000, 2002), Кракові (1995), Щеціні (1998), Варшаві (2002), Вюрцбурзі (Німеччина, 2002). У Будапешті я працював в архіві над пошуком документів про “Русалку Дністрову” (1984), до Франції їздив на екскурсію (1971).

У Львові я підтримував контакти з іноземними вченими переважно під час наукових конференцій або під час прийняття в інституті з науковцями Е. Деаком, Г. Витженсом, А. Морічем (Австрія), Е. Нідергаузером (Угорщина), Н. Валашковою (Чехія), Ю. Бачею, Л. Гараксимом, В. Матулою, М. Мольнаром, М. Мушинкою (Словаччина), С. Заброварним, С. Козаком, Я. Козіком, В. Мокрим, С. Стемпенем (Польща), І. Бережницьким, М. Богачевською-Хом’як, Л. Винаром, Г. Грабовцем, Я. Пеленьським, О. Прицаком, І.-П. Химкою (США), В. Верігою, М. Марунчаком, Я. Розумним (Канада), С. Сарахманом (Англія) та ін.

Під час українсько-австрійських семінарів у Львівській політехніці (1994, 1995, 1997) за мою участь виступали з доповідями В. Я. Бігль, Е. Деак, О. Пікль, Н. Райзінгер, а під час академії з нагоди 50-річчя Інституту українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України і 70-річчя мого (2001) – М. Богачевська-Хом’як (США), Х. Ганнік і Д. Гец (Німеччина).

У 1990 і 1999 рр. я був співорганізатором наукових академій у Львові, присвячених вшануванню пам’яті речника чесько-українських взаємин Фр. Ржегоржа, а у 2017 р. під час наукової конференції “Дала нам Чехія чоловіка з золотим серцем” мав змогу оприлюднити свій спомин про колишні присвячені йому академії.

Брав я участь в організації Шашкевичівських читань у Львові (1991, 1994), Дрогобичі (1989), Івано-Франківську (1994), Бережанах і Бучачі (1998). Тексти виголошених на них доповідей і окремі статті зарубіжних авторів опубліковані в “Шашкевичіани. Збірнику наукових праць”, випусках 1–6 (1989, 1991, 1994, 1997, 1998), із іноземців І. Герус-Тарнавецької, М. Марунчака, П. Брока, Я. Розумного, М. Тершаківця, С. Козака, П. М. Ісаїва, В. Радзиковича, В. Дорошенка і М. Неврлого, Г. Витженса, Й. Шелепця, В. Матули.

Контакти, наукова співпраця і поєднування публікацій сприяли вдосконаленню моїх наукових поглядів. Завдяки цьому мені пощастило публікувати наслідки своїх досліджень і в наукових виданнях за кордоном (в Польщі, Сербії, Словаччині, США, Угорщині).

Невідомий із залу: Ви так коротко пунктирно нарисували режим польський, перших і других “советів”, німецький. Що напишуть історики в недалекому майбутньому про наш період? В якому режимі, в якому часі ми живемо, що це означає?

Феодосій Стеблій: Час маємо бурхливий і сподіваюся, що нові покоління будуть мати, про що писати. Є про що писати. Будуть і позитивні моменти, і, напевно, будуть негативні моменти.

Ірина Орлевич: Феодосію Івановичу, Ви колись розповідали, що перед виборами директора першою особою, якій запропонували бути директором, були Ви. Чому Ви відмовились?

Феодосій Стеблій: Я не мав ніколи бажання бути директором. Мене питав майбутній директор Брик: “Може б, Ви були?”. Я сказав: “Ні-ні, я не хочу. Мені достатньо вже понад 15 років бути заступником директора і псувати папери”. Цілі шафи містили багато накладених паперів, потім Василь Іванович їх здавав у макулатуру.

Данило Ільницький: Чи є ще питання? Феодосію Івановичу, тоді я Вас питаю. Література та історія. Все-таки Ви достатньо міждисциплінарний науковець. Де закінчується література і починається історія і навпаки у Ваших дослідженнях?

Феодосій Стеблій: Я не дуже бачу великої розбіжності між літературою та історією, коли я маю на увазі головним об'єктом моїх досліджень “Руська трійця”, Маркіян Шашкевич. Це є і для істориків, і для літературознавців, і філологів взагалі.

Данило Ільницький: Тобто можна сказати, що Ви прихильник такого “переткання” одного в друге?

Феодосій Стеблій: Я прихильник співпраці усіх фахівців гуманітарного профілю.

Данило Ільницький: Між іншим, це одразу нагадало історію закриття відділу української літератури в 1970-х роках у нашому інституті, з яким Ви мали досить тісний зв'язок. Розкажіть, будь-ласка, про Вашу роль і про Вашу участь у цих обставинах закриття відділу. Григорій Нудьга, Степан Трофимук, інші. От, може, трохи про це.

Феодосій Стеблій: З відділом літератури у мене були дуже гарні контакти, можливо, найтісніші. І до сьогодні з колишніми його працівниками, зокрема Любомиром Сенником, Романом Кирчівим, ми ще контактуємо як друзі з тодішніх років. А з закриттям відділу вийшло ось як. До інституту у відділ літератури потрапила Мирослава Гурладі. Її нав'язав обком партії. В обкомі партії її чоловік був у відділі одним із керівників. І вона почала працювати, але ніяк не приживалась. На початку 1970-х років почала назривати у відділі ідея усунути її, я це підтримав. Проголосували на вченій раді проти неї. Вона починає боротьбу за відновлення своєї позиції. Піднімає всі структури: обком партії, ЦК і т. д. Приїжджає величезна комісія з Києва вивчати справу. Десь так в кінці 1970 р. – на початку 1971 р. Кілька тижнів працює. І нарешті каже: “Ну, напевне, вже треба буде її з інституту забирати”. Але проходить час, вона залишається, ситуація змінюється, відділ літератури розформовують. Припускаю, що, можливо, якоюсь мірою причетний до тієї справи колишній директор інституту В. Чугайов. Може, я помиляюсь, але так мені здається: він позбувався відділу, який найближче схилявся до націоналізму. І відділ був розформований, а потім відроджений, але вже не настільки масовий і вже до сьогодні там лише кілька працівників, а тоді був прекрасний відділ, майже до двадцяти працівників, усі робили дисертації. Це був творчий рух. На щастя, цей відділ уже відновлений і є можливість продовжувати в межах інституту і той змарнований літературознавчий напрямок, який свого часу успішно працював. Можу побажати, щоб він зміцнював свої сили, наповнював кадри і мав гарні наслідки, такі ж, які мав колишній, перший відділ літератури.

Данило Ільницький: Дякую. Будемо старатись. Може, ще в когось є якісь запитання? Будь ласка.

Наталія Колб*: Феодосію Івановичу, ми недавно згадували всі так багато про те, який гарний Ви проявили хист як керівник відділу. Ви дуже гарно вмієте знаходити підхід до людей, маєте хист дипломата, вмієте вирішувати різні питання, іноді навіть вельми гострі, дуже дипломатично і лагідно. Скажіть, будь ласка, як Ви вчилися бути керівником? Від кого переймали стиль керування? Чи це є у Вашому характері, чи,

* Наталія Колб – наукова співробітниця відділу нової історії України Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, кандидатка історичних наук.

може, це вплив когось із батьків? Ви спостерігали за кимось із Ваших директорів і щось від них переймали? Звідки це вміння?

Феодосій Стеблій: Я перейняв перше від батька. Батько мій був дуже доброю людиною, ні з ким не воював, працював, був робітником, працював на спиртзаводі. Дуже цікаво, чим він займався на спиртзаводі – виготовляв дріжджі. Це була рідкісна спеціальність. Він так гарно цю справу поставив, що потім, коли вже відійшов з тієї посади, передав цю функцію своїй племінниці Іванці, і вона далі продовжувала. Завод без дріжджів не може існувати. Це раз. Напевно, я брав приклад з добрих учителів у школі. Директор Ясенівської школи Хворостюк був прекрасним керівником і вихователем. Я тоді був у восьмому класі. Потім Володимир Черняк, вчитель-фізик, астрономію у нас викладав, гарний керівник хору, я постійно мав із ним контакт. Ну а потім вже в інституті теж було на кого орієнтуватися, брати приклад з найкращих працівників інституту – Івана Петровича Крип'якевича та інших працівників.

Луїза Ільницька*: Феодосію Івановичу, а Ви знали Возняка особисто?

Феодосій Стеблій: Знав я академіка М. Возняка. Знав, але недовго. Він був завідувачем відділу літератури. Я ще застав його, але дуже мало мав із ним контактів. Я з відділом літератури більше мав контактів, коли керівником був Степан Васильович Щурат. З ним я мав добрі контакти. Може, завдяки тому і були такі добрі контакти з відділом.

Данило Ільницький: Дякую, Феодосію Івановичу! Ну що ж, час закінчувати нашу зустріч. Дуже дякуємо передусім Феодосію Івановичу, якому вдалося так легко, гарно розповісти. Бажаємо Вам міцного здоров'я передусім і ще не один видати збірник, обов'язково зібрати студії, пов'язані з постаттю Шашкевича та "Руською Трійцею" під одну обкладинку, ми будемо чекати. І дякую всім за участь, за запитання. До наступних зустрічей!

Розмову провадив Данило Ільницький

Розшифрування звукозапису: Павло Артимішин

* Луїза Ільницька – український бібліограф, бібліографознавець і книгознавець, завідувачка відділу наукової бібліографії Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка.